

Broedende meeuwen in Leiden en in Nederland.

In Leiden zijn de Zilvermeeuw en de Kleine Mantelmeeuw broedvogel sinds de jaren 80 van de vorige eeuw. De Zilvermeeuw is het hele jaar in de stad aanwezig, de Kleine Mantelmeeuw vooral tijdens het broedseizoen. Ook andere meeuwensoorten zoals Kokmeeuw en Stormmeeuw, komen jaarrond in de stad voor, maar niet als broedvogel. Incidenteel worden ook zeldzamer soorten waargenomen.

In Nederland werden de eerste nesten van de Kleine Mantelmeeuw ontdekt in 1926 op Terschelling. Vanaf 1970 groeide de Nederlandse populatie van de Kleine Mantelmeeuw explosief tot meer dan 100.000 paar in 2010. Een aanhoudend slecht broedresultaat doet echter vermoeden dat dit aantal op termijn weer zal afnemen.

Van de Zilvermeeuw waren er de eerste helft van de twintigste eeuw maximaal 25.000 broedparen in Nederland. Van deze soort nam het aantal broedparen vanaf 1970 toe tot 90.000, echter snel gevolgd door een sterke afname tot minder dan 60.000 paar rond de eeuwwisseling.

Tot 1985 broedden er in de duinen van Meijndel (Wassenaar) ongeveer 2000 Kleine Mantelmeeuwen en 5000 Zilvermeeuwen. De terugkeer van de vos in het duin (1976), zorgde er voor dat de meeuwen uit het duin vertrokken. In 1990 hadden vrijwel alle meeuwen het duin verlaten. Een deel vestigde zich in het Deltagebied en een deel zocht daken in het stedelijk kustgebied op om te broeden.

Zo werden er in Leiden, in 2014, van beide soorten samen, 446 dak-nesten gemeld en gevonden. Omdat lang niet alle nesten gemeld of gevonden worden zal het werkelijke aantal in Leiden (en de randgemeenten) zo tussen de 800 en de 1000 liggen.

Overlast van broedende meeuwen.

De overlast die meeuwen veroorzaken in het stedelijk gebied, heeft deels een directe relatie met de broedlocaties op daken:

- verstopping van goten door nestmateriaal en afval van voedsel,
- stank van voedselresten en uitwerpselen bijvoorbeeld als die via de luchtinlaat door airco's verspreid wordt binnen gebouwen,
- luidruchtig contact met soortgenoten zowel overdag als in nachtelijke uren,
- alarmeren en het uitvoeren van (schijn)aanvallen als volwassen vogels hun jongen verdedigen tegen mensen en huisdieren in de omgeving van het nest; zeker als mensen onwetend zijn van de aanwezigheid van jonge meeuwen, of het gedrag van de volwassen vogels niet kennen, wordt dat als zeer bedreigend ervaren.

En een deel van de overlast staat in relatie tot het verzamelen van voedsel:

- het openscheuren van vuilniszakken of slepen met voedsel of verpakkingmateriaal uit afvalbakken,
- zeer opdringerig bedelen om voedsel,
- het, tijdens het vliegen, weghalen van voedsel van borden op terrassen of direct uit de handen van mensen.
- bij het verzamelen van voedsel plotseling opvliegen bij naderend gevaar of concurrentie waardoor gevaarlijke verkeerssituaties of ongelukken kunnen ontstaan.

Zowel via communicatie als via fysieke maatregelen probeert de gemeente Leiden in samenwerking met burgers en ondernemers de overlast zoveel mogelijk te beperken.

Om te voorkomen dat meeuwen op daken kunnen broeden is een aantal daken door de gemeente ontoegankelijk gemaakt voor meeuwen. Dit is met name gebeurd bij speelplaatsen, waar de meeuwen, als ze jongen hadden, doken naar de spelende peuters of kleuters. Aan bewoners van huizen waar dak-broedende meeuwen geconstateerd waren, is de afgelopen jaren een bijdrage

beschikbaar gesteld voor het, na het broedseizoen, ontoegankelijk maken van het dak. Overigens lost deze maatregel het probleem niet op, maar verplaatst het de meeuwen; in het gunstigste geval naar een plek waar ze voor minder overlast zorgen. Als daken niet of niet geheel ontoegankelijk gemaakt (konden) worden, werd aangeraden om in ieder geval het dak buiten het broedseizoen, schoon te (laten) maken om wateroverlast en stank te voorkomen.

De meeste overlast ontstaat in de buurt van een nest met jongen. Als er voorkomen kan worden dat er jongen uit de eieren komen, vermindert dat de overlast aanzienlijk. Dit werkt uiteraard alleen als de ouder-vogels niet aan een vervolglegsel beginnen. Bij een vervolglegsel wordt het broedseizoen, en dus de periode met overlast verlengd. Als een nieuw nest dan ook nog eens op een andere plek gemaakt wordt, zou er in één broedseizoen zelfs op twee plekken overlast veroorzaakt worden door hetzelfde meeuwenpaar. Niko Tinbergen schreef al dat geboortebeperving zonder genoemde negatieve effecten, gerealiseerd kon worden door eieren te schudden of in olie te dompelen, of zoals nu ook gebeurt, door de echte eieren te vervangen door nepeieren. In navolging van Tinbergen en veel meeuwen-overlast-beperkers in Engeland, is de laatste methode ook, met een ontheffing van het Ministerie, een aantal jaar in Leiden toegepast. Door nauwkeurig te registreren hoeveel nesten er voorzien werden van nepeieren, in de gaten te houden of de nepeieren lang genoeg bebroed werden om geen vervolglegsel te laten ontstaan en of de vogels ook het jaar er op volgend trouw bleven aan de broedlocatie, hoopten we meer inzicht te krijgen op het effect van deze maatregel op langere termijn.

Doordat de periode waarin gegevens verzameld konden worden, afgebroken is, hebben we nog geen antwoorden op onze vragen, hooguit enige indicaties. Zo lijkt het er bijvoorbeeld op dat op locaties waar de vogels in kleine kolonies bij elkaar broedden er na paar jaar sprake was van het verdwijnen van de kolonie en dat de vogels kennelijk uitweken naar andere locaties. Op plekken waar slechts één of enkele paren bij elkaar broeden lijkt dit niet het geval.

Op grond van landelijke- en Leidse gegevens lijkt het wisselen van eieren in het stedelijk gebied geen negatieve invloed te hebben op de "gunstige staat van instandhouding". Doordat veel nesten in de stad niet gemeld cq gevonden worden en in de wetenschap dat de hoeveelheid beschikbaar voedsel een knelpunt is, zal de overlevingskans van de jongen op de niet ontdekte nesten groter zijn.

Daarnaast is het aantal stad-broedende-meeuwen zeer klein ten opzicht van het aantal dat in de Wadden en de Delta broedt, zodat stedelijke cijfers slechts een marginaal effect zullen hebben op landelijke aantallen.

In het kader van het Leidse stadsnatuurmeetnet worden sinds 2004, om het jaar op 67 locaties in de stad op een standaard wijze vogeltellingen uitgevoerd. Alle individuen die door hun gedrag aangeven gebruik te maken van de stad, worden geteld, dus zowel broedvogels als niet-broedvogels in dit geval. De tellingen geven weliswaar geen informatie over de absolute aantallen meeuwen die in de stad voorkomen, maar laten wel zien welke delen van de stad gebruikt worden en welke trends of verplaatsingen er binnen de stad te zien zijn. Hoewel de periode waarover de monitoring heeft plaats gevonden nog te kort is om duidelijke trends te laten zien, laten de cijfers zeker geen negatieve ontwikkeling van de populatie zien. Als 2008, 2010 en 2012 vergeleken worden (in deze reeks werden, ook in de tussenliggende jaren, met ontheffing, eieren gewisseld), zijn de cijfers voor de Zilvermeeuw ten opzichte van 2008 (= 100%), 87% en 107% en voor de Kleine Mantelmeeuw 103% en 155%. Voor beide soorten is dat over deze korte periode een toename van het aantal dieren. Het aantal gemelde en ontdekte nesten van beide soorten samen bedroeg in genoemde jaren: 301, 429 en 446.

In de binnenstad van Leiden werd tot in 2015 het huisvuil op straat aangeboden in plastic vuilniszakken. Voor meeuwen en andere stadsdieren een prachtige bron om te onderzoeken op eetbare resten, met een enorme hoeveelheid zwerfvuil als resultaat. Om de periode tot het functioneren van ondergrondse vuilcontainers (medio 2015) te overbruggen, is een aantal jaar gebruik gemaakt van plasticzakken die minder snel scheurden. Deze (gele)zakken waren op hun bruikbaarheid getest door de gemeente en werden verkocht door verschillende (groot)

winkelbedrijven in de binnenstad. Het gebruik van deze gele zakken werd o.a. aangemoedigd door grote posters op de zijanten van vuilnisauto's en veegwagens.

Het lijkt erop dat de meeuwen hun schuwheid verliezen als het om het bemachtigen van voedsel gaat. Zowel gemeente als ondernemers attenderen burgers hierop bedacht te zijn en zeker niet te voeren, omdat de meeuwen het voeren ook ervaren als beloning voor hun bedelgedrag.

Hier en daar vinden experimenten plaats, zoals het gebruik van zeer grofmazige netten als een soort luifel, waarmee het voor ons mogelijk wordt in de openlucht te eten zonder dat meeuwen de kans hebben om deze plaatsen vliegend te bereiken.

Al met al zijn er in Leiden in de loop van de jaren veel maatregelen genomen om overlast zoveel mogelijk te beperken, waarbij ook gecommuniceerd werd en wordt dat het onmogelijk zal zijn de meeuw uit de stad te verbannen. De meeste maatregelen kunnen genomen worden binnen de grenzen die de wet stelt, dus zonder ontheffing.

Doordat de ontheffing is ingetrokken om verboden handelingen te mogen uitvoeren, zoals het verwisselen van eieren, is het onmogelijk geworden de overlast in de directe woonomgeving van de inwoners van de stad enigszins te beperken. Door een straat lopen, er te spelen of de hond uit te laten, in de tuin of op een balkon te zitten of werkzaamheden te verrichten met (schijn)aanvallen van constant duikende ouder-vogels, wordt door veel inwoners van de stad als zeer vervelend of bedreigend ervaren. Het beëindigen van het vervangen van meeuweneieren door nep-eieren betekent ook dat nestlocaties niet meer gemeld worden en het aantal nesten, eieren en eventuele jongen ook niet meer geteld kan worden. En zonder nieuwe informatie over nesten en nestlocaties, wordt het volgen van de ontwikkeling van de populatie vrijwel onmogelijk.

Bronnen, o.a.:

Bouman A.E., 1991, Meeuwen, opkomst en ondergang van een meeuwenkolonie.
gemeente Leiden, 2014 gegevens stadsnatuurmeetnet.

gemeente Leiden, 2014 gegevens meeuwennesten, -eieren en -nestlocaties.

Tinbergen N., 1939, Vogelbeschermers beschermen zich tegen hun beschermelingen, in DLN 43/4.

Wanders H., 1992, Meeuwengroep Meijendel. Jaarverslag 1992.

www.Sovon.nl .

Frits van der Sluis,
Beleidsmedewerker / stadsbioloog,
gemeente Leiden,
juni 2015.